

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Závěrečná zpráva z fokusních skupin

realizovaných v rámci projektu
Koncepce bydlení a její pilotní ověření ve městě Ostrava
(CZ.03.2.60/0.0/0.0/15_026/0003526)

SocioFactor s.r.o.
www.sociofactor.eu

září 2017

Obsah

Fokusní skupina – Projekt Koncepce bydlení a její pilotní ověření ve městě Ostrava	1
Průběh fokusech skupin	5
Zpracování výstupů z fokusních skupin	6
Bariéry pro získání důstojného a odpovídajícího bydlení	9
Finance	9
Dluhy a exekuce	10
Stereotypy, diskriminace	11
Další stereotypy	12
Ne-kvalitní bydlení a sociálně vyloučené lokality	15
Sociálně vyloučené lokality	15
Charakteristiky okolí kvalitního bydlení	16
Charakteristiky ne-kvalitního bydlení	17
Mezilidské a sousedské vztahy	10
Problematika udržení si bydlení a příčiny ztráty bydlení	21
Životní změny	21
Finanční důvody	22
Individuální selhání	23
Sousedské vztahy	24
Rodinné vztahy	24
Ostatní	24
Role, možnosti a limity sociálních služeb	25
Zvyšování informovanosti	25
Práce s rodinou a okolím	25
Kompetentnost sociálních pracovníků	26
Bezdomovectví	28
Krizové bydlení	29
Co by měla řešit Koncepce?	30
Fokusní skupina doplňující	32
Fokusní skupina s již zabydlenými rodinami v projektu	33

Fokusní skupina s lidmi bydlícími v sociálním bydlení NNO	34
Zhodnocení průběhu fokusních skupin	36
Fokusní skupiny a jejich přínos pro tvorbu Koncepce	37
Fokusní skupiny a jejich přínos pro cílovou skupinu	37

Fokusní skupina – Projekt Koncepce bydlení a její pilotní ověření ve městě Ostrava

Fokusní skupina představuje jeden ze tří informačních pilířů – pracovních týmů, na jejichž základě je tvořen dokument Koncepce.

Cílem fokusních skupin je zapojení příslušníků cílové skupiny projektu do tvorby Koncepce bydlení (dále Koncepce). Fokusní skupiny byly do projektu zařazeny coby participativní prvek, jelikož zástupci cílové skupiny, na něž projekt a tedy i vytvářená Koncepce cílí, budou mít možnost se k tématu / problematice vyjádřit, pojmenovat své potřeby a bariéry, se kterými se při vyhledávání a udržení dostupného a odpovídajícího bydlení potýkali či potýkají a svými podněty tak Koncepci spoluvytvářet. Zároveň mohou navrhnout, jaká řešení přichází v úvahu a co by Koncepce dle nich měla obsahovat.

V průběhu března až srpna 2017 proběhlo celkem 10 fokusních skupin. Prvních sedmi fokusních skupin (březen až srpen 2017) se účastnila stálá skupina účastníků, jednotlivá setkání na sebe navazovala. Témata jednotlivých fokusních skupin se zaměřovala na problematiku ve vztahu k bydlení tak, jak ji reflektují samotní účastníci a účastnice, zároveň byla témata stanovena tak, aby byla v souladu s problematikou probíranou na pracovních skupinách¹. S touto skupinou proběhla v srpnu 2017 poslední, osmá fokusní skupina, ve které byl účastníkům a účastnicím představen návrh Koncepce bydlení, tohoto setkání se zúčastnil rovněž Mgr. Marek Mikulec, Ph.D.

V měsíci srpnu 2017 proběhly také dvě fokusní skupiny s 1.) osobami již ubytovanými v rámci projektu, 2.) s osobami ubytovanými v sociálním bydlení neziskových organizací působících na území města Ostravy. Tyto fokusní skupiny byly zaměřeny na zkušenosti účastníků a účastnic s bydlením a na problematiku podpory prostřednictvím sociální práce.

¹ Do tvorby Koncepce jsou zapojeny rovněž pracovní skupiny 1 (skupina k údržbě a rozvoji bytového fondu) a pracovní skupina 2 (skupina ke krizovému, sociálnímu a dostupnému bydlení).

STRUČNÝ POPIS DOMÁCNOSTÍ

Vícečetná nízkopříjmová romská rodina s aktuálně končícím nájmem (bydlení momentálně zajištěno sociální službou), hrozba ztráty bydlení, nemožnost nalézt bydlení.

Jedinec bez dětí opouštějící pěstounskou péči, vysoké náklady na bydlení.

Mladá samostatně bydlící žena, nízký příjem (v porovnání s náklady na bydlení), přešla z bydlení poskytovaného sociálními službami, otázka bydlení byla řešena v souvislosti s krizovou životní situací.

Vícečetná nízkopříjmová romská rodina bydlící v nájemním bydlení (finský domek) v sociálně vyloučené lokalitě.

Vícečetná nízkopříjmová romská rodina žijící v malometrážním nájemním bydlení. Bydlení je nejisté, nájemní smlouvy krátkodobé, opakovaně prodlužovány.

Mladá nukleární nízkopříjmová rodina s malými dětmi bydlící v bytě společnosti RESIDOMO, s.r.o. v sociálně vyloučené lokalitě.

Vícečetná nízkopříjmová domácnost, matka momentálně na mateřské dovolené. Bydlení je nevyhovující (kritický technický stav bytu), jedná se o byt společnosti RESIDOMO, s.r.o. Rodina dlouhodobě spolupracuje se sociálními službami.

Invalidní důchodkyně s duševními problémy, která obtížně vychází s nájmem, dříve bez přístřeší, aktuálně bydlí v chráněném bydlení.

Nízkopříjmová rodina s malými dětmi, nájemní bydlení v bytě společnosti RESIDOMO, s.r.o. situovaném v sociálně vyloučené lokalitě.

Seniorka bydlící v bytě společnosti Residomo. Úhrada nájmu a služeb je ve výši cca 70% příjmu domácnosti. Seniorce se nedaří vyměnit byt za jiný, malometrážní s nižšími náklady, i přes dlouhodobou snahu.

Matka samoživitelka, na mateřské dovolené, aktuálně bydlící ve startovacím bytě.

Samostatný muž bydlící v azylovém domě pro muže.
Matka samoživitelka, nízkopříjmová domácnost v nejistém bydlení. Čerstvá zkušenost s bydlením v azylovém domě pro matky s dětmi.
Vícečetná nízkopříjmová romská rodina, vícegenerační soužití v rozměrově nevyhovujícím bydlení, vedoucí k problematickému soužití.
Vícečetná nízkopříjmová romská rodina. Rodina bydlí v nájemním bytě soukromého vlastníka. Nájemní smlouvy jsou krátkodobé, nejisté.
Nízkopříjmová rodina s dluhy bydlící v krátkodobém nejistém bydlení (vlastníkem je soukromník). Domácnosti se daří jen obtížně hradit nájem (nepoměr příjmů a výdajů), perspektiva bydlení je nejistá díky obtížím s hrazením nájmu.

Průběh fokusních skupin

V rámci první fokusní skupiny byli účastníci a účastnice seznámeni s důvodem realizace setkání, s pravidly a očekávanými výstupy. V rámci úvodního bloku došlo k představení moderátorek a jednotlivých účastníků. Prostřednictvím powerpointové prezentace byli účastníci a účastnice seznámeni se základními informacemi, východisky a cíli projektu *Koncepce bydlení a její pilotní ověření ve městě Ostrava*.

Každá další fokusní skupina začala krátkým úvodním blokem, kdy bylo shrnuto, jakému tématu byla věnována předchozí fokusní skupina. Účastníci a účastnice byli rovněž vyzváni k tomu, zda by chtěli k předešlému tématu něco dodat.

Po úvodním bloku byla zařazena některá z tzv. ledoborek. V první fokusní skupině se jednalo o variaci na hru Bingo, jejímž cílem je vzájemné poznání účastníků. To bylo dále prohlubováno v rámci druhé fokusní skupiny, kdy ve dvojicích jednotliví účastníci a účastnice představili svého souseda, respektive kdy měli za úkol zjistit o něm nějaké základní informace. Tyto aktivity umožňují nejen vzájemné poznání účastníků, ale rovněž jsou vhodné pro navození přátelské atmosféry, která je v případě realizace série na sebe navazujících fokusních skupin nezbytná. Facilitátorkám fokusních skupin tato podrobnější představení napomohla zařadit výpovědi jednotlivých účastníků do kontextu jejich životní, bytové situace a zkušenosti. V dalších fokusních skupinách již byly ledoborky více tematicky zaměřeny. Jejich cílem bylo zjistit, co považují účastníci a účastnice za nejdůležitější věc v domácnosti, bez čeho by se neobešli. Další aktivita sledovala, který

aspekt bydlení je pro zúčastněné hodnocen jako nejpodstatnější, respektive je nejhůře přijatelná jeho ztráta.

Ve třetí části (identifikace hlavních problémů) byly formou brainstormingu a diskuze zjišťovány zkušenosti vztahující se k bydlení, se kterými se účastníci a účastnice sami setkali či je považují za problematické. Zjištěné zkušenosti byly zaznamenávány na flipchart a zároveň nahrávány. Facilitátorky se doptávaly tak, aby docházelo k prohlubování témat. V rámci posledních dvou fokusních skupin, zaměřených na téma sociální práce, byly účastníkům postupně promítány krátké medailonky lidí v bytové nouzi. Následně účastníci a účastnice diskutovali, jakou roli by mohla v příbězích hrát ta která sociální služba. Medailonku bylo využito proto, abychom se mohli věnovat i citlivějším tématům, aniž by účastníci nutně museli přiznat, že mají s danou situací zkušenosti (například situace alkoholismu, drogové závislosti, odebrání dětí, útěku z domova v dětství apod.). V poslední fokusní skupině se stálou skupinou účastníků byla účastníkům představena koncepce a stručně také jejich obsah. Účastníci a účastnice se mohli k jednotlivým bodům znovu vyjádřit a případně je doplnit.

Jednotlivé fokusní skupiny byly zaměřeny na tato témata:

- Fokusní skupina č. 1 – Stanovení základních témat
- Fokusní skupina č. 2 - Bariéry pro získání důstojného a odpovídajícího bydlení
- Fokusní skupina č. 3 – Ne-kvalitní bydlení
- Fokusní skupina č. 4 – Problematika udržení si bydlení a příčina ztráty bydlení
- Fokusní skupina č. 5 – Co by měla obsahovat navrhovaná Koncepce?
- Fokusní skupina č. 6 a č. 7 - Role, možnosti a limity sociálních služeb
- Fokusní skupina č. 8 – Seznámení se s Koncepcí

Dále, jak je už zmíněno výše, proběhly dvě fokusní skupiny 1.) se zástupci domácností ubytovaných v rámci projektu, 2.) se zástupci domácností ubytovaných v sociálním bydlení neziskových organizací působících na území města Ostrava. Tyto dvě skupiny byly zaměřeny na (dosavadní) zkušenosti domácností se sociálním bydlením a na jejich případná doporučení ke zlepšení. Důležitým tématem byla rovněž pociťovaná vhodná míra a rozsah podpory ze strany sociálních pracovníků.

Zpracování výstupů z fokusních skupin

Každá fokusní skupina byla nahrávána na diktafon. Po ukončení fokusní skupiny byl vytvořen zápis z fokusní skupiny, který tvořil podklad pro následné zpracování závěrečné zprávy. V rámci zápisu byla zhodnocena dynamika skupiny, která mimo jiné poukazovala na to, nakolik je pro účastníky dané téma aktuální, také sledovala míru zkušeností účastníků a účastnic s danou problematikou. Během každé skupiny byly vytvářeny

myšlenkové mapy, kdy postřehy a názory účastníků byly zaznamenávány na flipchart a následně uspořádávány do logických celků, tematických oblastí.

Rozhovory nebyly přepisovány, během zpracování však byly několikrát poslechnuty, nejzásadnější momenty a sdělení (včetně citací) byly zaznamenávány a následně zapracovány do závěrečné zprávy. Jednotlivé informace přitom byly tematicky kategorizovány, v případě nutnosti pak dávány do kontextu s dalšími skutečnostmi, které konkrétní mluvčí sdělil (bytová a životní situace).

Jednotlivá témata nejsou oddělitelnými kategoriemi. Účastníci a účastnice se v rámci jednotlivých fokusních skupin vraceli k některým dříve probraným tématům, popřípadě poskytovateli důležité informace o tématech následujících. Z tohoto důvodu není závěrečná zpráva členěna podle jednotlivých fokusních skupin, ale dle jednotlivých stěžejních témat.

Výstupy z „ledoborek“

A) Věci, které nesmí chybět v žádném bytě:

- koupelna, WC
- kuchyňská linka
- dveře, postel, stůl a židle,
- elektřina, topení, plyn
- bezpečí

B) Vlastnosti sousedů, které by mi skutečně vadily:

- nepořádek
- hluchnost
- nepřátelskost, pomluvy, závislosti
- závist, agresivita, hádky

C) Co by nemělo chybět v koncepci:

- odpovídající výši nájemného – regulovaný nájem a nezvyšování nájemného
- ustanovení, co je kvalitní / odpovídající bydlení
 - nevytváření SVL
 - občanská vybavenost
- vhodné sociální služby
 - podpora při hledání zaměstnání
 - zmírnění nároků pro sociální bydlení
 - dočasná peněžitá pomoc
- diskriminace
- zjednodušení administrativních záležitostí (co má obsahovat smlouva, srozumitelnost)
- startovací byty pro mladé
- dlouhodobé smlouvy

Bariéry pro získání důstojného a odpovídajícího bydlení

Téma *Bariér pro získání důstojného a odpovídajícího bydlení* je pro účastníky a účastnice fokusních skupin zásadní, čemuž odpovídala i dynamika fokusní skupiny věnovaná uvedenému tématu. Téma bylo reflektováno i ve fokusních skupinách zaměřených na jiné diskusní okruhy, což potvrzuje jeho důležitost. Účastníci a účastnice měli celou řadu negativních zkušeností s vyhledáváním bydlení, respektive s bydlením mimo sociálně vyloučené lokality, ubytovny či azylové domy. Kromě toho měli někteří účastníci a účastnice zkušenosti s hledáním odpovídajícího bydlení při odchodu z bydlení coby součásti sociální služby nebo po ukončení výkonu trestu. S ohledem na složení fokusní skupiny byla rovněž reflektována problematika nalezení sociálního bydlení pro osoby s duševním onemocněním či získání malometrážního bytu pro ovdovělé seniory. Jako určité řešení byly vnímány domovy pro seniory, které jsou však zároveň posledním řešením, nehledě na to, že i zde nejsou dle informací účastníků dostatečné kapacity a na ubytování se musí čekat.

„Mám podanou žádost do domova důchodců, tak snad se dřív alespoň dostanu tam.“

Hlavní otázky k tomuto tématu zněly:

1. S jakými překážkami se účastníci a účastnice při získávání odpovídajícího a důstojného bydlení setkávají či setkávali?
2. Čím jsou dle nich tyto překážky způsobeny?

Zjištěné poznatky se dají rozdělit do několika hlavních oblastí: finance, stereotypy a diskriminace, dluhy a exekuce. Je však potřeba brát v potaz, že většina kategorií se nevyskytuje samostatně, většinou se pojí s dalšími problematickými aspekty a celková problematika bariér je tak komplexním jevem.

Finance

Finanční překážky jsou zásadní bariérou pro získání důstojného a odpovídajícího bydlení. V první řadě je to pocíťovaný nízký příjem s ohledem na výši nájemného, ať už se jedná o příjem domácnosti zcela závislé na dávkách hmotné nouze, lidí zaměstnaných, osob pobírajících starobní/invalidní důchod anebo matky samoživitelky.

S nízkým příjmem rovněž souvisí nemožnost či jen omezená možnost našetřit si finanční hotovost na uhrazení nákladů spojených s pořízováním bydlení. Jedná se především o kauci, která většinou činí 2 až 3 nájemy, někdy je součástí této částky také záloha na služby. Vzhledem k tomu, že výše nájmu je dle účastníků často velmi vysoká a je samostatnou překážkou pro získání bydlení, bývá kauce často zcela stěžejní bariérou pro získání bydlení a může být pro domácnost také příčinou zadlužení. Finanční překážkou je

také provize makléři. Ta může být dle účastníků rovněž neoficiálním poplatkem makléři, ale i vlastníkově bytové jednotky. Účastníci se tak setkali například se situací, kdy pokud zaplatili částku „bokem“, byla vyšší šance získat bydlení.

Nízký příjem a vysoké nájem podle účastníků mohou vést k situaci, kdy domácnost bydlí v rozměrově nevyhovujícím bydlení, jelikož nemá dostatek financí na zajištění vhodnějšího bydlení.

„To soukromí, já to vidím jako v tom bydlení problém, jelikož pro mě jsou jako ty byty drahý, nájem je drahý a tudíž teďka bydlíme ve dvou lidech na dvaceti metrech čtverečních, úplně na malinkém prostoru a fakt žádný soukromí a nic.“

S nízkým příjmem souvisí omezená možnost zajištění si základního vybavení bytu, která může být komplikací především pro domácnosti s dětmi žijící na ubytovně či azylovém domě. Tato skutečnost může být překážkou pro nalezení si ubytování mimo azylový dům či ubytovnu a bývá odůvodněna obavou odebrání dětí z důvodu nedostatečného vybavení domácnosti. Jako jistá možnost řešení se nabízí využití mimořádné okamžité pomoci, kterou však dle zkušeností účastníků není možné vždy získat. Navíc se dle svých slov setkávali i s tím, že jim pracovníce Úřadu práce ústně sdělí, že je zbytečné si o mimořádnou okamžitou pomoc žádat, protože na ni nemají nárok nebo jim bude stejně zamítnuta.

Část účastníků zmiňovala nemožnost získání městských bytů díky tzv. obálkové metodě, v rámci které jedinec přislíbuj, jakou částku do rekonstrukce nebo menších oprav investuje. Pro domácnost s nízkým příjmem je uvedený způsob získání bydlení nereálný.

„V městských bytech platíte strašně vysoké částky za ty byty a prakticky tam v tom bytě nic není, musíte si zřídit svoji vlastní linku a ještě mají takovou podmínku, že do roka si musíte ten byt opravit na vlastní náklady. A pokud tu podmínku nesplníte, tak z toho bytu musíte odejít. (...) A i když tak rodina na tu kauci má a dobře, má na to rok, ale i tak finančně je hodně náročné udělat tam ty věci, které pro vás požadují.“

Dluhy a exekuce

S financemi úzce souvisí téma dluhů a exekucí. Část vlastníků bytů nechce ubytovávat dlužníky. Zjišťují si nejen dluhy vzniklé neplacením nájmu, ale rovněž dluhy vzniklé z neplacení služeb. Společnost RESIDOMO, s.r.o. je podle některých účastníků ochotna uzavřít nájemní smlouvu také s člověkem s dluhem, ale pak je potřeba najít ručitele. Účastníci a účastnice sdělili, že neznají nikoho, komu by někdo ručil nebo někoho, kdo by byl ochoten ručit. Rovněž byla reflektována situace, kdy zaměstnanci společnosti ČEZ či Innogy nejsou příliš ochotni uzavírat splátkové kalendáře, popřípadě při stanovování výše splátek

nepracují se skutečností, že domácnost má dluhy i jinde a celková měsíční výše splátek je tak pro ni nezaplatitelná.

Jako absurdní pak účastníci a účastnice popisovali skutečnost, kdy rovněž bydlení v sociálních bytech sociálních služeb je většinou nemyslitelné pro domácnost s dluhem. Jak bylo sděleno, většina domácností, která dlouhodobě nemůže najít bydlení mimo ubytovnu či azylový dům, se zároveň potýká s většími či menšími dluhy.

Stereotypy, diskriminace

Většina účastníků fokusní skupiny má zkušenost se stereotypním nahlížením na svou osobu, s diskriminací. Se značnou mírou diskriminace a stereotypů se setkávají Romové. Dle jejich výpovědí, je pro ně obtížné najít bydlení mimo sociálně vyloučené lokality. Vlastníci nemovitostí nechtějí romské obyvatele ubytovávat v jiných lokalitách. Jedna z účastnic byla vlastníkem bytu vyzvána, aby si sama sesbírala podpisy od sousedů, které potvrdí, že jim nebude vadit bydlet s romskou rodinou.

„Řekli nám, kde si máme vybrat byt, ale mimo SVL nám ho nedají (RESIDOMO).“

„Měla jsem dostat byt od města, ale že dozvěděli sousedi, že nás je hodně, že jsme Romové, tak jako že podepsali petici, že ne.“

„Makléřka chtěla po sousedech podpisy, že jim nevadí, že bude v baráku bydlet romská rodina.“

Kromě Romů jsou za další diskriminovanou skupinu považováni nezaměstnaní jedinci a nízkopříjmové domácnosti. Dle zkušeností účastníků zjišťují někteří vlastníci bytů, zda zájemce o byt pracuje či nikoliv. Jako určitý diskriminační prvek je možno vnímat vysoké kauce, které jsou pro nízkopříjmové domácnosti často stěží uhraditelné.

Negativně bývají vlastníky bytů vnímány rovněž matky samoživitelky, pro ně je situace složitá také s ohledem na výši příjmu. Účastnice uvedly, že matky samoživitelky bývají dotazovány, jaký mají příjem, přičemž v případě, kdy je žena na mateřské dovolené, tudíž bez stabilního zaměstnání, bývá pro vlastníky nemovitostí většinou nepřijatelnou nájemkyní.

Dle některých účastníků fokusních skupin existují určité skutečnosti, které se nevyplácí vlastníkům bytů sdělovat, následně bývá na dané zájemce nahlíženo negativně a šance získat bydlení se snižuje. Mezi tyto skutečnosti patří: aktuální pobyt na ubytovně či v azylovém domě, zkušenost s pobytem ve vězení nebo se závislostmi.

Mezi další skupiny, které mají omezený přístup k bydlení, patří podle účastníků mladí lidé, studenti a vícečlenné rodiny.

Další bariéry

Vícečlenné rodiny

Ztíženou možnost získat důstojné a odpovídající bydlení mají vícečlenné rodiny. Zde se často nejedná pouze o stereotypní náhled na tyto domácnosti, ale také o skutečnost, že v Ostravě není příliš mnoho bytů vhodných pro vícečlenné domácnosti. Paradoxní je tak situace, kdy tyto rodiny sice mohou žít v metrážně neodpovídajících (a i jinak nevyhovujících) pokojích/bytech, na ubytovnách či v azylových domech, nemohou však nalézt jiné odpovídající bydlení.

Senioři, jednotlivci

Obdobně jako vícečlenné rodiny mají obtíže s nalezením odpovídajícího bydlení také senioři a jednotlivci. Důvodem je podle účastníků nedostačující množství malometrážních bytů a nemožnost vyměnit stávající bydlení za bydlení menší. Cena nájmů bývá pro seniory a jednotlivce mnohdy neúnosně vysoká, a to nejen u vícepokojových bytů, ale také u garsonek.

Pro seniory, jimž zemřel partner, může být situace finančně těžko zvládnutelná, vysoký nájem a nemožnost nalézt menší bydlení může být příčinou ztráty bydlení.

Osoby se zdravotním postižením, osoby s duševním onemocněním

Dle sdělení účastníků může být bariérou nedostatek bytů vhodných pro tyto osoby – byty bezbariérové, chráněná bydlení apod. Zároveň by se dle účastníků mělo zabránit tomu, aby tyto osoby přicházely o bydlení, protože pro ně může být s ohledem na jejich zdravotní stav složité najít si vhodné bydlení samostatně. Osoby s duševním onemocněním se také mohou setkat s diskriminací, která pro ně může být překážkou pro nalezení odpovídajícího bydlení.

Nízká sociální gramotnost

Nízkou sociální gramotností je zde myšlena především omezená orientace v možnostech získávání bydlení a obraně proti neférovému jednání (žádání finančních částek „bokem“, placení kauce bez získání faktury apod.).

Trvalé bydliště

Nemalá část vlastníků nemovitostí dle účastníků požaduje, aby zájemce o byt měl trvalé bydliště na území města Ostravy. Účastníci a účastnice s trvalým bydlištěm mimo Ostravu sdělili, že je někdy obtížné získat dávky v hmotné nouzi v plné výši, což je pak značně limitující při snaze nalézt si bydlení mimo ubytovnu či azylový dům.

Vlastníci nemovitostí

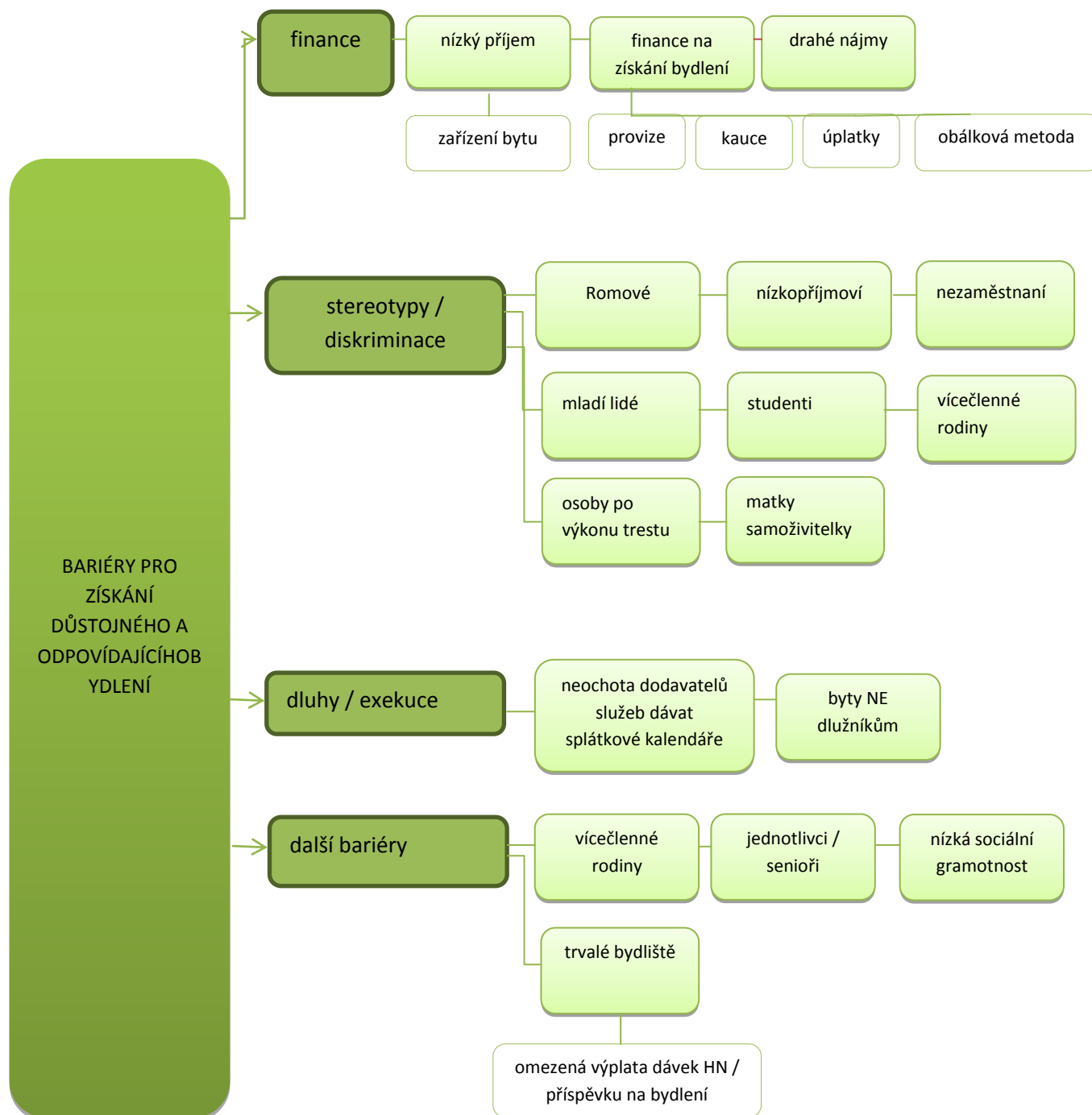
Vlastníci nemovitostí jsou vnímáni jako stěžejní aktéři na poli bydlení, při jeho získávání a pro jeho udržení. Bývají nečistě chápáni jako ti, kteří díky své bytové politice vytváří sociálně vyloučené lokality tím, že například Romům neumožňují získat bydlení mimo tyto lokality. Zároveň ne vždy mají vlastníci aktivní zájem o stav bytů a nemovitostí, čímž se podílejí na vytváření negativní image těchto lokalit. Vlastníci nemovitostí však nečistě diskriminují nejen Romy, ale i další zájemce o bydlení – matky samoživitelky, jedince po výkonu trestu odnětí svobody apod.

„Tak já jsem dlouhou dobu byla na mateřské, takže na dávkách, takže se ptali, co se stane, když to vypadne, když nezaplatím nájem, ptali se na to, nejprve jestli jsem Romka a potom teda jestli jsem sama nebo s partnerem.“

Jako velmi problematický jev je vnímáno navyšování nájemného, které vlastník dle účastníků fokusních skupin zvýší například poté, co dojde k opravě bytu či domu, přičemž k navyšování může dojít i třikrát do roka. Navyšování nájmu může být dle účastníků rovněž důvodem, proč domácnost o bydlení přijde.

Za zvlášť problematického vlastníka bytů je pak vnímána společnost RESIDOMO, s.r.o., jejíž bytová politika je dle většiny účastníků velmi uživatelsky nepřívětivá.

Část účastníků považovala za velmi omezenou možnost podávání stížností na vlastníka nemovitostí. Setkali se s praxí, kdy po podání stížnosti nebyl stěžovateli prodloužen nájem, de facto tak dopadem nebylo řešení stížnosti, ale ztráta bydlení.

Ne-kvalitní bydlení a sociálně vyloučené lokality

Hlavní otázky pro toto téma zněly:

1. Jak dle vás vypadá kvalitní lokalita – místo k bydlení?
2. Co by v okolí bydliště nemělo chybět?
3. Co by se v okolí bydliště nemělo nacházet?
4. Jaké jevy by se v okolí bydliště neměly vyskytovat?
5. Jaké jsou znaky kvalitního bydlení?
6. Co by nemělo chybět ve společných prostorách?
7. Jaké jsou charakteristiky dobrých sousedských vztahů?

Sociálně vyloučené lokality

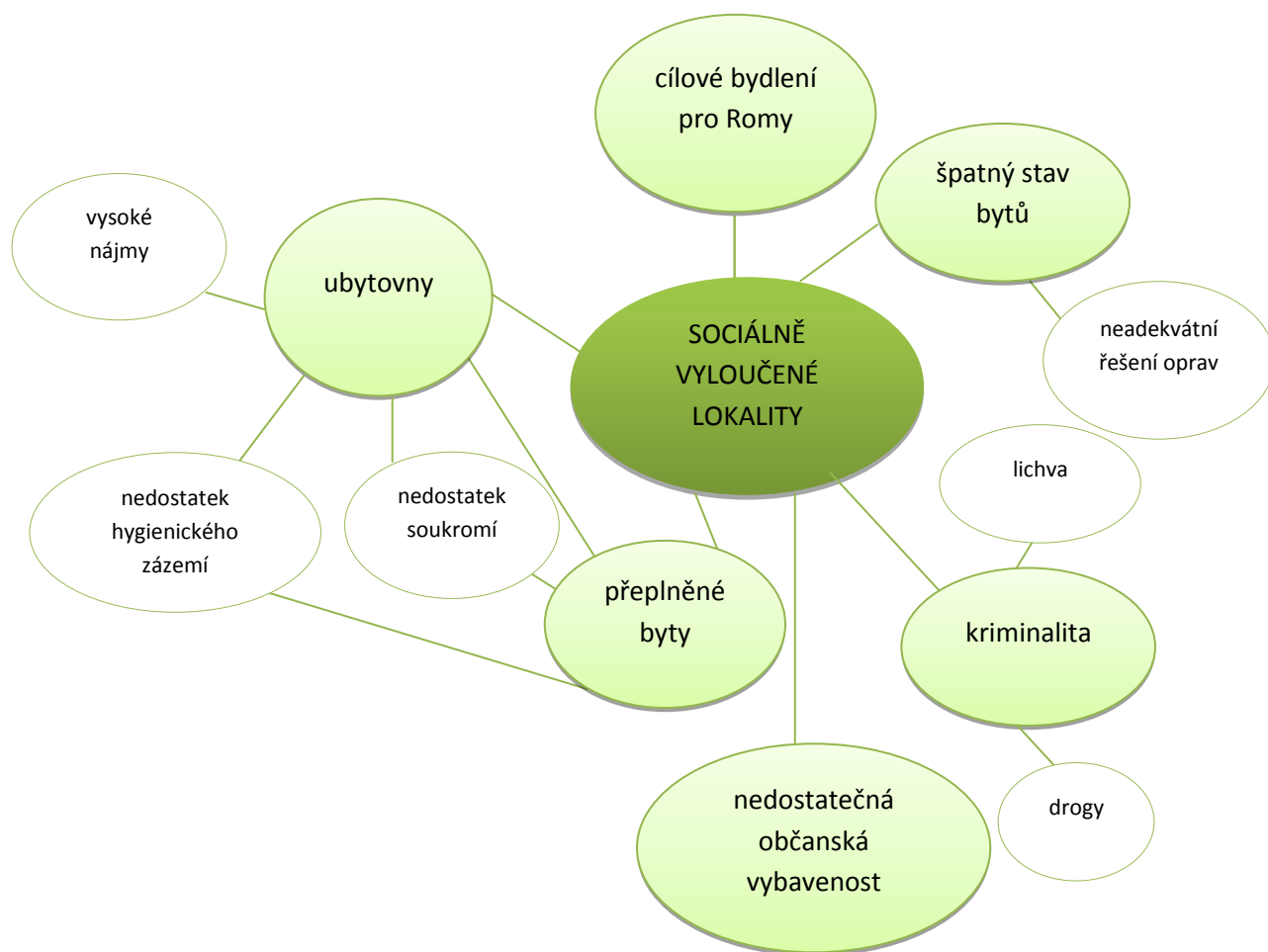
Sociálně vyloučené lokality bývají vnímány coby jediné místo určené pro bydlení Romů. Část účastníků sdělila, že pro Romy není možné nalézt bydlení mimo SVL, jelikož vlastníci bytů jim jinou lokalitu nenabídnou.

Coby problematické jevy spojené se sociálně vyloučenými lokalitami jsou účastníky jmenovány kriminalita, lichva a závislosti a závislostní chování.

Účastníci a účastnice zároveň zmiňují, že v některých sociálně vyloučených lokalitách chybí základní atributy občanské vybavenosti, jako jsou obchody (s přijatelnými cenami, nikoliv menší obchody s mnohem dražším zbožím), zastávky MHD, hřiště pro děti a mládež apod.

Co se stavu bytů týče, bývá zmiňován nízký zájem vlastníků bytů o technický stav nejen bytových jednotek, ale i celých domů. V případě, že proběhnou opravy, bývají dle účastníků často nedostatečné či nekvalitní a tudíž jen krátkodobé.

Byty v sociálně vyloučených lokalitách bývají podle účastníků často velikostně nevyhovující pro počet členů v domácnosti a nezřídka jsou vybaveny nedostatečným hygienickým zázemím. Tyto charakteristiky platí rovněž pro ubytovny. Jako velký problém bývá vnímána přeplněnost bytů/pokojů, nedostatečné hygienické zázemí, nepřiměřené drahý nájem a popisovaná skutečnost, že pokud již jednou na ubytovně bydlíte, máte jen omezenou možnost získat bydlení mimo ubytovnu. Ubytovny tak nejsou místem krátkodobého pobytu domácnosti, ale leckdy celoživotním ubytováním. Podobně jsou ve vztahu k získání standardního bydlení vnímány azylové domy. Dle účastníků není například při hledání bydlení vhodné zmiňovat, že dotyčná osoba aktuálně bydlí v azylovém domě. Bez ohledu na důvod ztráty bydlení (např. odchod partnera, domácí násilí) bývá pro vlastníka bytu osoba obývající azylový dům nedůvěryhodná.

Charakteristiky okolí kvalitního bydlení

Lokalita by měla být především příjemná k bydlení a bezpečná. Důležité je kvalitní pouliční osvětlení v lokalitě, významné rovněž pro pocit bezpečí. V okolí bydlíště by neměl chybět dostatek zeleně/zelených ploch a míst, kde je možné venku trávit volný čas. Především pro děti a mládež by se měla v blízkosti bydlíště nacházet hřiště s herními prvky, dále dostatek laviček. V tématu laviček nebyli účastníci a účastnice fokusní skupiny jednotní. Všichni se shodli na tom, že lavičky by se měly v lokalitě nacházet. Dle některých by měly být umístěny především v parku. Většina účastníků nepovažovala za příliš vhodné umísťovat lavičky v bezprostřední blízkosti domů, a to především díky možnému hluku, které by mohly posedávající skupiny působit.

Rovněž nepanovala shoda na tom, zda by se mělo jednat o klidnou lokalitu (mimo centrum) anebo spíš živější lokalitu (v centru města), zde tedy není možné stanovit jednoznačné preference.

Dále je nezbytné, aby v lokalitě byla dostupná základní občanská vybavenost. Účastníci a účastnice zmiňovali, že by v okolí bydliště nemělo chybět zejména následující:

- mateřská škola,
- základní škola (popřípadě školní autobus, který děti sváží do vzdálenější základní školy),
- lékař,
- sportoviště,
- zastávka městské hromadné dopravy (včetně automatu na jízdenky),
- pobočka České pošty,
- cenově dostupný obchod (tedy nejen malé večerky s většinou mnohem dražším zbožím než v supermarketech).

Naopak by se v bezprostřední blízkosti domu neměla nacházet továrna, skládka, noční bar či herna. Dle účastníků by mělo být dostatečně dohlíženo na to, aby v blízkosti domů nevznikaly černé skládky. Jedna z účastnic fokusní skupiny vypověděla, že v blízkosti jejího domu bývá pravidelně vyhazován objemnější odpad, který tam obyvatelé jiných částí města dovážejí automobily. Tyto „černé skládky“ bývají rovněž zdrojem konfliktů s vlastníkem nemovitostí, který předpokládá, že skládky zakládají lidé v lokalitě bydlicí.

Důležitým tématem je pocit bezpečí. Především starší účastníci a účastnice zmiňovali, že nepovažují za bezpečné byty v přízemí. Lidé, kteří mají dlouhodobou zkušenost s bydlením na ubytovnách či v azylových domech, pak jako prvek zajišťující bezpečí zmiňovali přítomnost vrátného či ochranky a dostupnost sociálních služeb. Většina účastníků se shodla na tom, že jako prvek zajišťující bezpečí vnímají kamerový systém či častější pochůzky strážníků městské policie. Někteří ze zúčastněných však vypověděli, že všude přítomný kamerový systém vnímají spíše negativně, jako způsob kontroly obyvatel.

Charakteristiky ne-kvalitního bydlení

Naprostá většina účastníků zažila či stále zažívá situaci, ve které se setkávají s aspekty nekvalitního bydlení. Jako častý problém byly zmiňovány skryté závady. Tato praxe byla účastníky zaznamenána především u vlastníka bytů RESIDOMO, s.r.o.. Při přebírání bytu nebyly na první pohled patrné žádné závady a vše vypadalo, že je v dobrém stavu. Během krátké doby se však ukázala řada závad (netěsnící okna, plísň apod.). Vlastník tyto závady, zjištěné až po podepsání smlouvy, vnímá jako závady způsobené bydlicí domácností a ne

vždy je ochoten je na vlastní náklady opravit. Jako vhodné se jeví zvyšovat povědomí o tom, na co je potřeba se před podepsáním smlouvy zaměřit a co je potřeba zkontrolovat, podpůrnou roli by pak mohli mít rovněž sociální pracovníci.

„Když otevřete dveře, tak si řeknete, to je hezký a až pak zjišťujete ty závady.“

Dále se účastníci a účastnice dle svých výpovědí setkávali s tím, že nebyly vynulovány hodiny (elektroměry) a poskytovatel energie po nich tudíž chtěl zaplatit vyšší částku. Účastníci a účastnice zároveň sdělili, že poskytovatel energie později zaplacené peníze vrátí, je však potřeba s ním vyjednávat a především částku nejprve uhradit, což může být pro domácnost finančně velmi náročné.

Co se společných prostor týče, ty by měly rovněž čisté, chodby by měly být dobře osvětlené. Někteří účastníci a účastnice s ohledem na svou aktuální životní situaci uváděly jako nezbytný prvek výtah (senioři, matky s malými dětmi), sklepy a kočárkárny.

Důležitým faktorem kvalitního bydlení je odpovídající nájem. Ten by měl dle účastníků odpovídat maximálně 60,- Kč/m² anebo dosahovat maximálně poloviny částky příjmů. Nájemné by zároveň nemělo být navyšováno. Faktorem kvalitního bydlení je také dlouhodobá smlouva, která pro domácnost znamená jistotu bydlení a vede k většímu pocitu bezpečí (domácnost se necítí latentně ohrožena ztrátou bydlení).

Mezilidské a sousedské vztahy

Kvalitní bydlení se pozná také podle kvalitních vztahů. V jedné rovině se jedná o dobré vztahy mezi vlastníkem bytu (zde je myšlen především férový přístup), v druhé rovině jde o vztahy mezi sousedy.

Dobrý soused je především:

- tolerantní,
- dodržuje pravidla slušného chování,
- pozdraví,
- komunikuje a podílí se na společném řešení problémů,
- je schopen pomoci, poradit,
- je v něj možné mít důvěru.

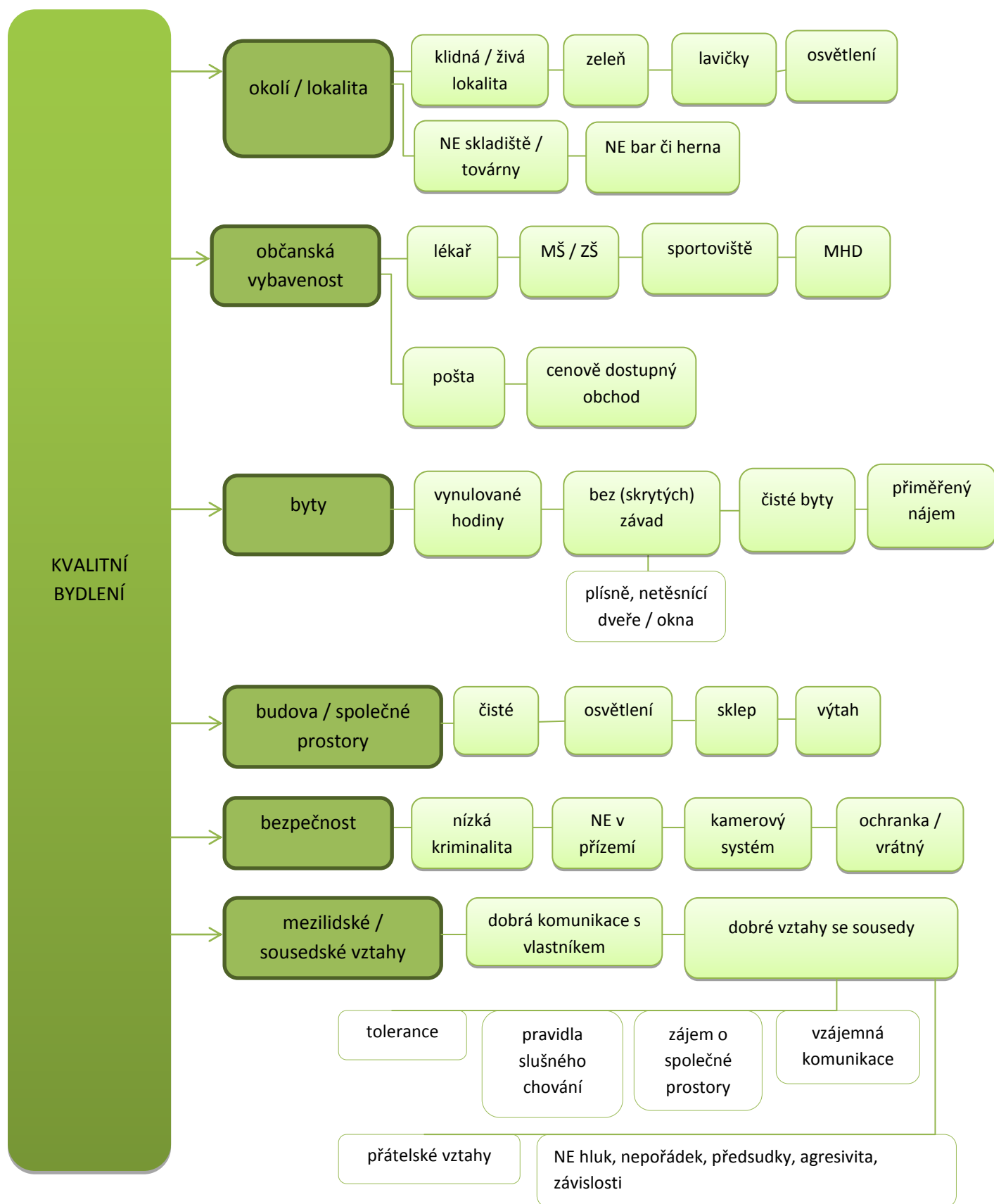
Rovněž bylo zmiňováno, že je ideální, když jsou sousedé přáteli a když se jedná o lidi s podobnými zájmy či životními zkušenostmi.

Účastníci a účastnice diskutovali o jevech, které mohou naopak dobré vzájemné vztahy narušovat. Jedná se především o:

- pomluvy,
- nepořádek, kumulaci odpadků,
- vyhazování potravin z oken,
- výskyt štěnic,
- předsudky (vůči Romům, osobám s duševním onemocněním, studentům, dětem apod.),
- hlučnost,
- závislosti (alkohol, drogy),
- agresivita.

Co se hlučnosti týče, jedná se především o (pravidelné) nedodržování nočního klidu či časté hádky v domácnosti. Jako negativum byl zmiňován celkový nezájem o společné prostory a okolí a neschopnost vzájemné komunikace. Také byla zmiňována především zkušenost, kdy namísto snahy o řešení konfliktní situace vzájemnou komunikací, jsou ihned psány stížnosti.

Zde je třeba uvést několik zmiňovaných příčin, návratu části romských rodin na ubytovnu či do sociálně vyloučené lokality, kterými jsou především nekvalitní sousedské vztahy, stížnosti na hlučnost dětí mimo byt v odpoledních hodinách, pomluvy, pocit nepřijetí.

Problematika udržení si bydlení a příčiny ztráty bydlení

V rámci projektu, jehož jsou fokusní skupiny součástí, bude velmi důležité podporovat zapojené domácnosti při udržení bydlení. Proto je potřeba brát v potaz aspekty, které mohou vést ke ztrátě bydlení.

Hlavní otázky, na které jsme chtěli získat odpověď, zněly:

1. Jaké mohou být důvod ztráty bydlení?
2. Čím jsou tyto důvody způsobeny?

Životní změny

Jako jedny z hlavních důvodů ztráty bydlení jsou zmiňovány životní změny. Část účastníků se setkala se situací, kdy jim byla ukončena smlouva, což je velmi problematické především při opakovaném uzavírání krátkodobých smluv. Tato situace se navíc pojí s velkou mírou stresu, kdy si domácnost nemůže v podstatě příliš plánovat budoucnost s ohledem na nejistou bytovou situaci. Krátkodobé smlouvy jsou značnou překážkou pro možnost stěžovat si na případné vady v bytě či neférový přístup vlastníka bydlení.

Dále může být důvodem ztráty bydlení rozchod či rozvod. Především pro matku s dětmi se může jednat o komplikovanou životní situaci spojenou se zhoršením finanční situace domácnosti. Matky samoživitelky mají dle výpovědi účastníků ztíženou pozici také při hledání bydlení. Důvodem ztráty bydlení může být výskyt domácího násilí v rodině, zvláště v situaci, kdy je vlastníkem bytu osoba ohrožující a osoba ohrožená si tak hledá bydlení nové. V obtížné životní situaci se mohou ocitnout rovněž senioři, jejichž partner zemře. Úmrtí v domácnosti může mít za následek ztrátu bydlení také v případě, kdy zemřelá osoba byla osobou se zdravotním postižením a domácnost tak bydlela v bytě zvláštního určení.

Důvodem pro ztrátu bydlení může být také zdravotní stav jedince, především dlouhodobá pracovní neschopnost, která dle výpovědi účastníků často vede k poklesu příjmu domácnosti. Obdobná situace nastává při ztrátě zaměstnání či při nástupu výkonu trestu jednoho z členů domácnosti.

Ztráta bydlení může být zapříčiněna neprodloužením nájemní smlouvy. Účastníci a účastnice popisovali zkušenosti, kdy jim byla ukončena smlouva například proto, že vlastník chtěl nemovitost prodat, anebo v případech, kdy nájemníci nesouhlasili se zvýšením nájemného.

V neposlední řadě může být ztráta bydlení důsledkem vyhoření či vytopení bytu.

Finanční důvody

Častým důvodem ztráty bydlení je nemožnost placení nájmu a služeb. To může být způsobeno především celkově vysokými nájmy vzhledem k příjmům domácnosti. Dalším důvodem jsou nedoplatky, ale i přeplatky. V případě nedoplatek se jedná o nečekaný výdaj, na který domácnost nemusí mít našetřeno. V případě přeplatku se spíše jedná o demotivační prvek, kdy je výše přeplatku započtena do příjmu domácnosti a dochází tak ke snížení výše dávek v hmotné nouzi.

Velmi reflektovaným tématem jsou nečekané výdaje domácnosti. Jedná se především o výdaje spojené s:

- nástupem dětí do MŠ a ZŠ (nakoupení pomůcek, sešitů apod.),
- pohřbem,
- nákupem nezbytných domácích spotřebičů (lednička, pračka),
- nemocí dítěte.

Pro domácnosti, jejichž jediným příjmem jsou dávky v hmotné nouzi, pak bývá problematická situace, kdy dojde k opoždění jejich výplaty. Rodina si z důvodu nízkého příjmu nemá možnost vytvořit finanční rezervy a rozpočet je většinou naplánován na přesně vyměřený úsek. Vlastník nemovitosti navíc nebere na takto vzniklou situaci ohled a může dojít k neprodloužení nájemní smlouvy. Dle účastníků může při řešení těchto situací pomoci sociální pracovník, pokud s vlastníkem započne vyjednávání.

Zásadním tématem jsou dluhy a exekuce. Tato problematika se do jisté míry pojí s nízkou sociální a finanční gramotností. Příkladem může být situace, kdy zadlužení jedinci nevěděli, že mají exekuci na účet, na který jim chodí výplata. Dochází tak k zabavení celého příjmu domácnosti. Rovněž exekuce na plat může mít za následek nemožnost zaplatit nájem. Důvodem finanční tísně může být také skutečnost, že jednotlivé společnosti nehledí při stanovování splátkového kalendáře na jiné dluhy domácnosti, pro kterou se tak celková požadovaná částka může stát nesplatitelnou.

„(...) a mě tahle z platu strhli něco a kdyby mi nikdo nepomohl a měla bych to sama zvládnout, tak by mi zůstalo přesně na nájem, ale nic navíc.“

Účastníků jsme se ptali, jaké jsou podle nich nejčastější příčiny dluhů. Vyjmenovali tyto důvody:

- špatná manipulace s penězi,
- půjčka se splácí půjčkou,
- závislosti,
- podvody (ztráta dokladů, podvodné jednání některých firem apod.),
- malá finanční a sociální gramotnost,
- smluvní pokuty,

- nečekané výdaje.

Dále jsme se účastníků dotazovali, jak je dle nich možné zadlužení minimalizovat. Účastníci a účastnice navrhli následující:

- neuzavírat žádné smlouvy s podomními prodejci,
- mít stálou práci,
- neřešit dluh dalším dluhem,
- aktivně řešit vzniklou situaci a pravidelně dluhy splácet,
- nastavovat splátkový kalendář dle příjmů a výdajů,
- zvyšování finanční a sociální gramotnosti,
- legislativní změny pro podmínky půjček,
- větší kontrola nad společnostmi, které půjčují peníze,
- limitovat výši penále,
- možnost obrátit se na sociální služby.

Některými účastnicemi byla vítána možnost naučit se hospodařit s podporou sociální pracovníce. Účastníci a účastnice uváděli, že potřeba podpory při hospodaření je také do určité míry potřebná u lidí opouštějících instituce jako dětský domov či vězení a pro ty, kteří delší dobu žili zcela bez střechy, na ulici.

Účastníci rovněž sdělili, že dle nich je na prvním místě stabilizace člověka a až poté řešení dluhů, jinak dle nich není reálné situaci změnit. Domnívají se, že by měl platit následující postup: stabilizace rodiny – byt – práce – řešení dluhů.

Individuální selhání

Individuální selhání může, ale nemusí, být spojené s nízkou sociální gramotností. Jedná se především o situace, kdy domácnost nedodrží všechny podmínky stanovené ve smlouvě a majitel jim tak ukončí nájemní smlouvu. Taktéž se může jednat o situaci, kdy je jedinec vyřazen z evidence uchazečů o zaměstnání, následkem čehož dojde ke zhoršení finanční situace domácnosti.

Mezi individuální selhání patří i ztráta (sociálního) bydlení přiřazeného jedinci s dlouhodobou zkušeností bezdomovectví, z důvodu nedodržení smluvních podmínek, především ubytování přátel. Účastníci a účastnice upozorňovali na skutečnost, že pro člověka dlouhodobě žijícího „na ulici“ může být složité „odtrhnout se“ od svých přátel, kteří pro něj dlouhou dobu mohli být jedinou sociální skupinou, jež ho přijala, svým způsobem mu pomáhala či saturovala emoční potřeby (přátelství).

Sousedské vztahy

Důvodem pro ztrátu bydlení mohou být nedobré sousedské vztahy. Špatné či napjaté sousedské vztahy mohou vést k psaní stížností či peticí, na základě kterých se vlastník bytu rozhodne ukončit domácnosti smlouvu. Jako důvod vzniku petice byl zmiňován především rasismus a stereotypní pohled na určité skupiny obyvatel, především Romy. Dle výpovědi účastníků je pro vlastníky bydlení častokrát výhodnější ukončit smlouvu jedné romské rodině, než aby odcházely rodiny majoritní. Důvodem ztráty bydlení však mohou být i naschvály vytvářející napětí popřípadě veřejná kontrola (domácnost neustále kontrolována svým okolím), které mohou vést k tomu, že domácnost sama z bytu odejde bez ohledu na to, zda má obstaráno jiné vhodné bydlení.

Rodinné vztahy

V neposlední řadě mohou být příčinou ztráty bydlení komplikované rodinné vztahy. Tato oblast zahrnuje především „problémové“ děti, ale i rodiče se závislostmi či dluhy. „Problémoví“ členové domácností mohou kromě narušování sousedských vztahů zapříčinit například i to, že domácnost o bydlení přijde kvůli jejich dluhům. Přitom bylo poukazováno na obtíže spojené se zrušením trvalého pobytu takového člena domácnosti.

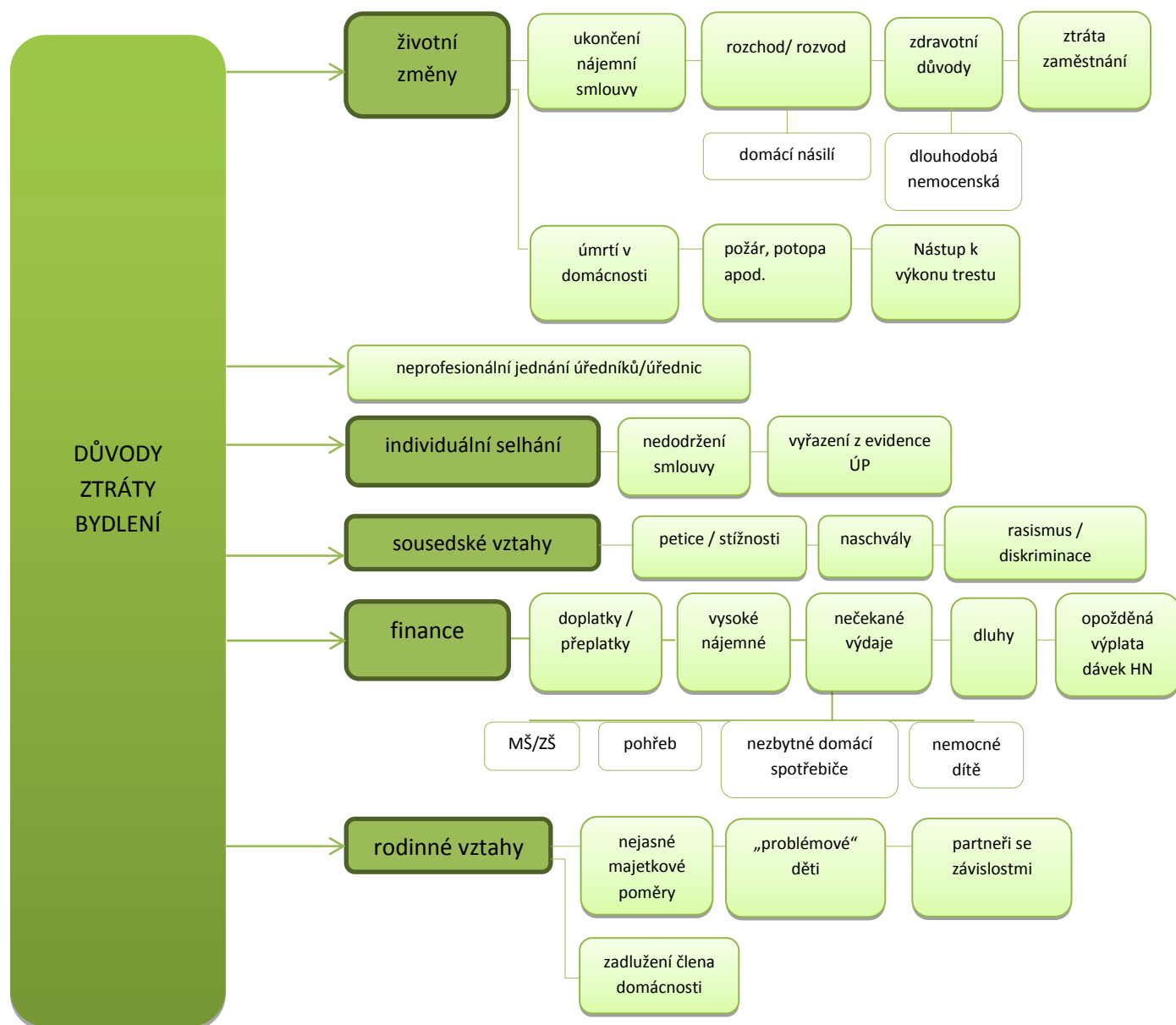
Komplikace mohou rovněž zapříčinit nejasné majetkové poměry či nedostatek financí k vyplacení dalších dědiců.

Ostatní

Důvodem ztráty bydlení může být taktéž nepochopení všech podmínek smlouvy či malá orientace v právech na dávky hmotné nouze. Značná část účastníků vypověděla, že se setkala s neprofesionálním přístupem pracovníků Úřadu práce ČR, které jim neposkytly všechny informace, popřípadě žádost o mimořádnou okamžitou pomoc přijaly až v situaci, kdy jedince – účastníka doprovázela sociální pracovnice.

„Ta řekla tohle, ve vedlejších dveřích vám řeknou, že tahle dávka už neexistuje, přitom jste ji u kolegyně minulý týden vyřizovala.“

Nízké sociální kompetence mohou být problematické při vyjednávání s vlastníkem bytu či při placení poplatků souvisejících s bydlením (např. od všeho je potřeba si vyžádat doklad).

Role, možnosti a limity sociálních služeb

Sociální služby a jejich přítomnost v prostředí sociálního a krizového bydlení byly jednoznačně vnímány jako pozitivní a přínosné. Neshody však panovaly především na tom, v jaké míře by měli sociální pracovníci domácnosti pomáhat.

Sociální pracovník byl mimo jiné vnímán jako důležitý aktér při vyjednávání s vlastníky bytů či při komunikaci na odborech hmotné nouze. Tedy tam, kde se lidé mohou setkat s diskriminací či jim mohou být poskytnuty nepravdivé či neúplné informace. Zároveň však účastníci a účastnice reflektovali, že se nemůže jednat o stálou situaci, ale je třeba celkově dbát na nediskriminační a profesionální jednání a případné nedostatky aktivně řešit.

Zvyšování informovanosti

Informovanost o dostupných sociálních službách není stoprocentní a využívání sociálních služeb je stále spojeno s řadou mýtů.

Ne všichni účastníci a účastnice fokusních skupin by například věděli, kam se obrátit při řešení dluhové situace, popřípadě jaké sociální služby v Ostravě existují a jakou nabízejí podporu.

Krom nízkého povědomí však může být důvodem nevyužití podpory sociální služby také řada „mýtů“ kolujících ve společnosti. Zaznělo například, že některé ženy mohou mít strach se obrátit na azylový dům či jiné sociální služby z obavy před odebráním dětí. U některých žen stále přetrvává představa, že ztráta bydlení může být důvodem pro odebrání dětí.

Především senioři pak mohou bojovat s pocitem stigmatizace ve chvíli, kdy si mají jít zažádat o příspěvek či doplatek na bydlení.

„Když jsem šla poprvé pro příspěvek na bydlení, tak jsme se cítila, jako když tu jdu žebrat.“

Práce s rodinou a okolím

Zejména lidé opouštějící instituce (dětský domov, ukončení výkonu trestu, doléčovací centra apod.) či lidé, kteří jsou dlouhodobě v situaci bez domova, mají dle účastníků často narušené sociální vazby. Ty jsou podle účastníků pro život jedince důležité, a to jak z emočního, tak z čistě praktického hlediska. Často bylo zmiňováno, že je pro matky samoživitelky těžké najít si práci a tím učinit svou bytovou situaci stabilnější. Problémy s nalezením práce byly spojovány zejména s délkou pracovní doby a směnností a také s věkem dítěte (obdobím, kdy

je dítě malé a plně v péči matky; obdobím, kdy dítě dochází do mateřské či základní školy, protože nemusí být pro matku reálné dítě vyzvednout). V tomto případě by mohla pomoci rodina, vztahy však mohou být narušené. Dle účastníků by se sociální pracovník měl pokusit zjistit, zda je možné (například s užitím mediace) rodinné vztahy napravit. Dobré rodinné vztahy jsou rovněž důležité pro emoční podporu jedince, proto by se mělo v konkrétních případech pracovat s rodinou jako celkem.

Rodina může být také rizikovým faktorem, například pro zletilé děti vycházející z dětského domova. Pro tyto děti/mladé dospělé může být představa přijetí rodinou například příčinou zadlužení, což by měl sociální pracovník s nimi spolupracující mít na paměti a s touto problematikou umět citlivě pracovat.

Nalezení odpovídajícího bydlení může být možností, jak sloučit rodinu v případě, kdy se děti vracejí k rodičům z dětského domova, kde pobývaly např. z důvodu výkonu trestu odnětí svobody rodiče, drogové závislosti rodiče apod. Účastníci a účastnice se domnívají, že je potřeba alespoň určitou chvíli pracovat s celou rodinou, tedy s rodiči i s dětmi z důvodu delší doby odloučení.

Kompetentnost sociálních pracovníků

Aby byla sociální práce účinná, musí mít sociální pracovníci odpovídající dovednosti a znalosti.

Účastníci nebyli jednotní v hodnocení svých zkušeností se sociálními službami. Shodli se však na tom, že v první řadě vždy záleží na konkrétním zaměstnanci. Jeden nekompetentní sociální pracovník může dle nich narušit důvěru v organizaci jako celek. Je potřeba mít na paměti, že sociální pracovník o rodině často ví velmi interní věci, a proto by měl striktně dodržovat mlčenlivost.

Sociální pracovník by měl mít dle účastníků vztah k cílové skupině a měl by se dobře orientovat v problematice, se kterou se cílová skupina může potýkat. Zároveň by měl mít znalosti o dalších službách ve městě a měl by tak být s to jedince odkázat na vhodnou službu. Role sociálního pracovníka je dle některých důležitá při vyhledávání vhodného bydlení, kdy může zájemci o bydlení poradit s tím, na co si dát při prohlídce bytu pozor a co by měla obsahovat nájemní smlouva.

Důležitá je profesionalita postavená na empatii, nikoliv sympatii. Účastníci sdělili, že ne všechny sociální pracovnice podávají stejné informace, popřípadě poskytují podporu stejně kvalitně.

Sociální pracovník by se měl také zaměřit na řešení příčin zadlužení, nejen jejich následků. Jako funkční řešení byla navrhována dlouhodobá práce s rozpočtem, ale také posilování finanční gramotnosti.

Větší debata mezi účastníky proběhla na téma úhrady nájmu z doplatku na bydlení přímo na účet vlastníka nemovitostí. Dle některých je to dobrá prevence ztráty bydlení, dle jiných je to jen v opodstatněných případech vhodné krátkodobé řešení. Je dle nich potřeba vést jedince k samostatnosti (jako riziko byla například zmíněna možnost změny legislativy, kdy by pak lidé, kteří nikdy neplatili nájem, mohli přijít z důvodu nízkých kompetencí o bydlení). Účastníci sdělili, že je vhodné pro klienty realizovat různé vzdělávací aktivity na témata vycházející z aktuálních potřeb klientů.

Téma empowermentu, tedy postupného posilování schopností a dovedností směrem k samostatnosti, bylo účastníky značně reflektováno. Ne všichni účastníci jsou v tomto tématu za jedno. Někteří považují za přínosnou dlouhodobou spolupráci a vítají jistotu mít se kdykoliv na koho obrátit o radu. Jiní kladou důraz na efektivitu a krátkodobost podpory ze strany sociálního pracovníka. Rovněž nedošlo ke shodě na tom, nakolik by měl sociální pracovník zastávat roli kontrolora (například kontrola uhrazení nájmu). Dle jedněch je to adekvátní postup, který má pouze pozitiva (prevence ztráty bydlení), dle jiných je to již naprosto neakceptovatelné zasahování do soukromí. Důležitý je tak především individuální přístup na základě potřeb a dovedností konkrétního klienta.

„Neziskovky nabídnou člověku bydlení a automaticky je mu poskytována sociální služba, což je takové nucení do služby, protože kolikrát to ten člověk nepotřebuje.“

Část účastníků sdělila, že je důležité, aby při dlouhodobé spolupráci nedocházelo ke změně klíčového pracovníka, protože je pak znovu potřeba navozovat důvěru.

Jako klíčová aktivita, na kterou by se měl sociální pracovník spolu s klientem zaměřit, je dle účastníků vyhledávání zaměstnání. Právě zaměstnání je vnímáno jako možnost, jak spolu s bydlením, dlouhodobě stabilizovat domácnost a případně ji pomoci splatit dluhy. Jak však bylo zároveň sděleno, důvodem odchodu ze zaměstnání může být rasismus na pracovišti, se kterým se řada účastníků během svého života setkala.

„Dnes není problém si najít práci, ale je tam strašně velký rasismus, a protože chceme mít tu práci, tak všichni musí být ticho.“

Bezdomovectví

„Vytvořit domov, ne ubytovací zařízení, protože ti lidi to berou jenom, jako teď se vyspím a pak půjdu zase na tu ulici.“

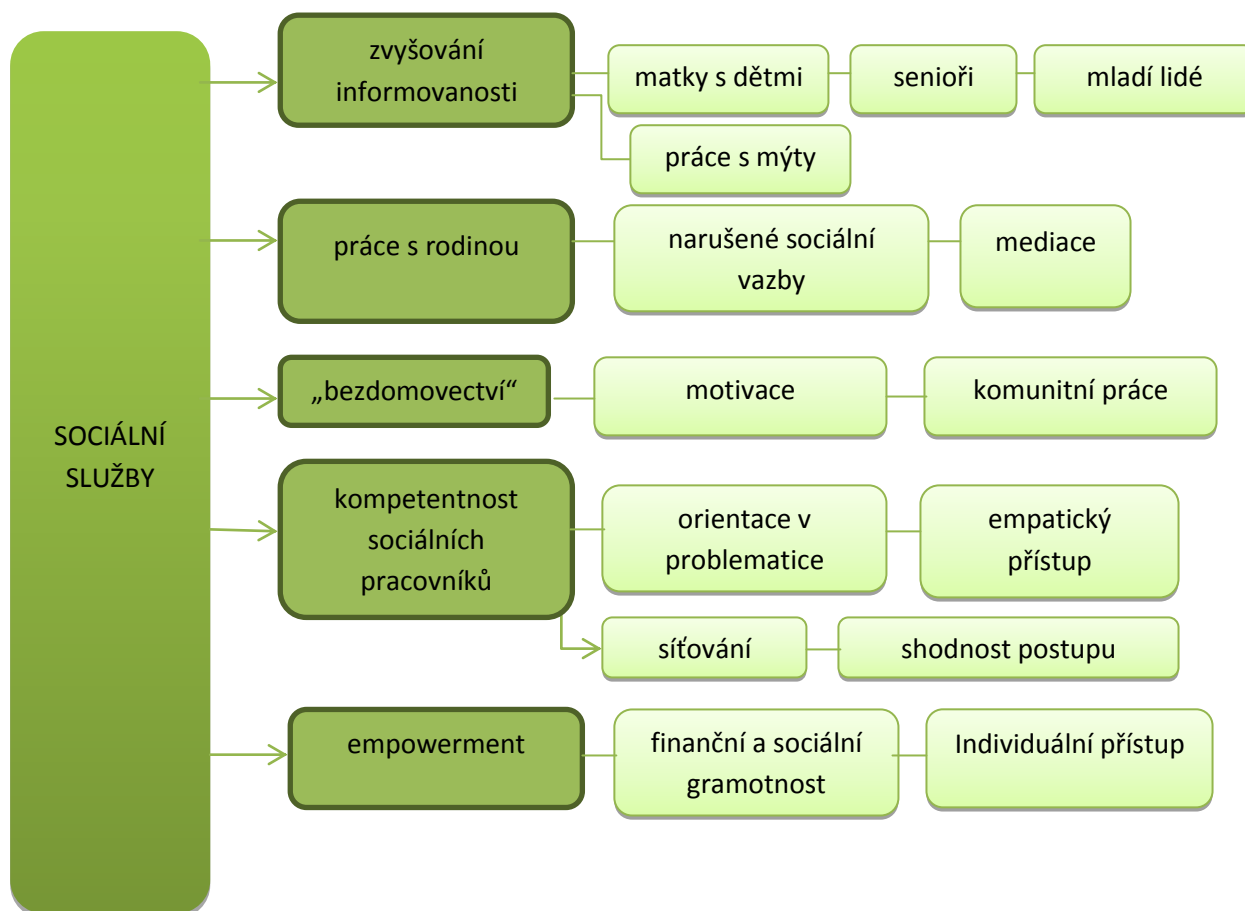
Bezdomovectví je samostatnou kapitolou, která si podle účastníků fokusních skupin zasluhuje speciální pozornost. Bezdomovectví se dle účastníků pojí s celou řadou stereotypů, z nichž ten nejčastější hovoří o neochotě lidí bez domova změnit svou (nejen) bytovou situaci. Dle účastníků fokusních skupin je třeba počítat s řadou faktorů pojících se s životem na ulici, přičemž nejdůležitější prevencí je, aby život bez domova nebyl dlouhodobou zkušeností. Právě dlouhodobost může případnou změnu komplikovat.

V první řadě je žádoucí zjišťovat, z jakého důvodu se člověk na ulici ocitl. Někdy může dojít ke ztrátě jakékoliv motivace až apatii z důvodu krizové životní situace, se kterou se daná osoba není schopna vyrovnat. Nemalá část osob bez domova však dle účastníků fokusních skupin vlastně neví, co je to domov, jejich jediné sociální vazby se pojí k lidem v obdobné životní situaci a odchod „mimo ulici“ tak může být emočně náročný či zcela neproveditelný. To může být jedním z důvodů, proč lidé, kteří byli dlouhodobě bez domova, následně o bydlení znovu přicházejí. Dle slov účastníků, každý člověk potřebuje mít místo, kde má pocit, že tam patří.

Podle účastníků je třeba klást důraz na komunitní práci. Zaznělo také, že by nemělo docházet k vytváření dalších ubytovacích zařízení, ve kterých jedinec není schopen díky nastaveným pravidlům žít jako ve skutečné domácnosti – svobodně si organizovat časový harmonogram podle vlastních potřeb, sám si stanovovat „úkoly“, mít možnost kdykoliv se během dne vrátit, mít „svou postel, svůj ručník, svoje místo na zubní kartáček“.

U lidí dlouhodobě zažívajících situaci bezdomovectví byl jako vhodný model navrhován postupný přechod ke standardnímu bydlení, tedy postupné zplnomocňování. Je důležité brát v potaz skutečnost, že lidé žijící „na ulici“ možná nikdy nic blížícího se klasické domácnosti nezažili. Jedná se například o osoby, které již jako nezletilé utíkaly z domova.

Účastníci rovněž doporučovali jako vhodné, aby lidé se zkušeností s bezdomovectvím měli možnost využívat podpory terapeuta či psychologa.

Krizové bydlení

Krizové bydlení je účastníky fokusních skupin vnímáno jako bydlení dočasné. Není důležité, v jaké lokalitě se nachází, mělo by však být v dostatečné míře dostupné v každé obci. Určené by mělo být především pro matky s dětmi, pro domácnosti, jejichž dům vyhořel či byl zaplaven díky potopě, pro osoby se zkušeností s duševním onemocněním, pro oběti domácího násilí, pro osoby po výkonu trest, pro děti opouštějící dětský domov či ústavní výchovu a pro jedince, kteří ztratili bydlení. Součástí krizového bydlení by měla být sociální práce a byt by měl mít základní vybavení. Zmiňována byla rovněž potřeba soukromí především tam, kde je ubytováno více osob v jednom bytě. Krizové bydlení by hlavně mělo být dostupné. Účastníci sdělili, že v Ostravě sice je krizové bydlení, ale ne vždy bývá aktuálně dostupné, volné.

Co by měla řešit Koncepce?

Nájemné

Výše nájemného (včetně kauce) může být bariérou pro získání nájemního bydlení, jeho zvyšování pak může být důvodem ztráty bydlení. Dle účastníků fokusní skupiny by nájemné mělo být regulované a jeho výše by neměla přesahovat polovinu příjmu domácnosti. Zároveň by smluvně stanovené nájemné mělo zůstat neměnné, respektive jako zcela nepřijatelné vnímají účastníci každoroční navýšování nájemného. Výše nájemného by se měla rovněž lišit dle lokality (občanská vybavenost) a kvality bydlení. Částka, kterou domácnost hradí na ubytovně, by neměla být stejná nebo vyšší než částka nájemného v klasickém bydlení.

„Důchod mi zvýšili, ale zvýšil se i nájem.“

Stanovení minimální kvality bydlení

Podle účastníků by měl mít každý byt sociální vybavení (koupelna, WC) a kuchyňskou linku, vlastní přívod vody (který v zimě nezamrzá), napojení na elektřinu a plyn. Zároveň by měl být v dobrém technickém stavu a vlastník nemovitostí by měl mít povinnost určitý podíl z částky vybrané na nájemném zpětně investovat do domu a bytu (zároveň by však každá oprava neměla znamenat navýšování nájmů). Byty by taktéž měly být bez plísní, měla by doléhat okna. Co se lokality týče, neměla by chybět základní občanská vybavenost. Dle účastníků by tato opatření (spolu s nediskriminací) zabráňovala tvorbě sociálně vyloučených lokalit coby lokalit s nízkým standardem.

Vhodné sociální služby

Sociální a krizové bydlení by mělo být doprovázené sociální službou. Sociální služba by měla mít především posilující charakter, tedy vést klienta postupně k samostatnosti. Účastníci se neshodli na vhodné míře podpory a z fokusních skupin tak vyplývá, že by se mělo vycházet především z konkrétní situace domácnosti, z jejich potřeb a možností.

Diskriminace

Koncepce by se měla zabývat všemi druhy diskriminace, se kterými se může cílová skupina na trhu s nemovitostmi potkat. Dle účastníků je diskriminace a neochota nabízet Romům bydlení mimo sociálně vyloučené lokality jedním z důvodů, proč tyto lokality vznikají. S diskriminací se velmi často potýkají také matky samoživitelky. Diskriminace může být překážkou pro to „začít nový život“ u osob vycházejících z výkonu trestu či lidí s drogovou minulostí. S určitou mírou diskriminace a předsudečného nahlížení se setkávaly také osoby s duševním onemocněním. Účastníci sdělili, že by uvítali, kdyby byla v Ostravě nějaká instituce, na kterou by se bylo možné v případě pocitu diskriminace obrátit a situaci řešit.

Zjednodušení administrativních záležitostí

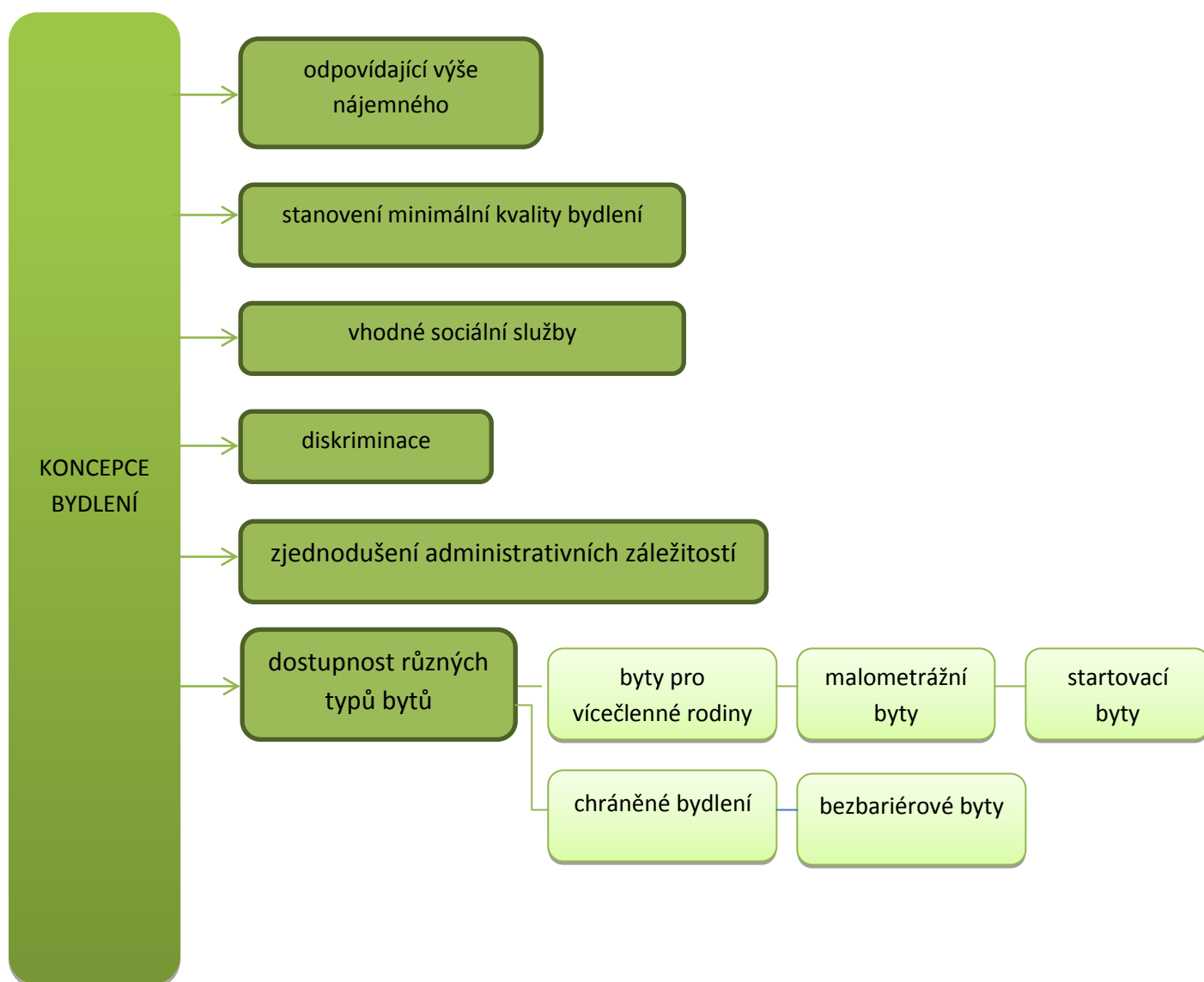
Toto téma úzce souvisí se sociální a čtenářskou gramotností. Téměř všichni účastníci sdělili, že jsou pro ně smlouvy často ne zcela pochopitelné, navíc nemívají možnost smlouvy před podepsáním pročíst doma či se o jejich obsahu poradit s třetí osobou. Účastníci by uvítali, kdyby Koncepce přesně stanovovala, co musí každá smlouva obsahovat, a kdyby ke smlouvě bylo možné dostat zjednodušující vysvětlení základních podmínek.

Dostupnost různých typů bytů

Účastníci fokusních skupin se potýkali s různými překážkami při vyhledávání bydlení spojenými s jejich rodinnou a životní situací. Koncepce by dle nich měla mimo jiné řešit dostupnost dostatečného množství startovacích bytů (pro mládež opouštějící ústavní výchovu, pro mladé rodiny a jednotlivce), malometrážních bytů, bytů pro vícečlenné rodiny, bezbariérových bytů a chráněného bydlení.

Dlouhodobé smlouvy

Dlouhodobé smlouvy jsou dle účastníků fokusních skupin nezbytné pro stabilizaci domácností a plánování budoucnosti. Krátkodobé smlouvy (na méně než rok) jsou naopak pro lidi zdrojem stresu a neustálé nejistoty. Jak sdělili účastníci fokusních skupin, jsou krátkodobé smlouvy pro některé ubytované rovněž překážkou pro investice do tohoto bydlení, neboť to na základě svých zkušeností vnímají jen jako krátkodobou investici do majetku vlastníka bydlení.

Fokusní skupina doplňující

V rámci osmé, navazující fokusní skupiny byly účastnice¹ seznámeny s obsahem a podobou Koncepce. Jednotlivé části byly prezentovány členem projektového týmu Mgr. Markem Mikulcem, Ph.D., který ve stručnosti účastnice seznámil se záměrem a konkrétním obsahem. Diskuze probíhala vždy po prezentaci konkrétní, dílčí části. Účastnice tak měly možnost se ještě jednou vyjádřit k jednotlivým tématům a případně navrhnout doplnění.

Jako základní problém vnímaly finanční stránku zajištění (nejen) sociálního bydlení. Dle jejich mínění by téma financí mělo být tématem stěžejním. Pokud chybí finanční prostředky, není dle nich například možné udržovat a obnovovat bytový fond a zkvalitňovat okolí budov. Současně s financemi by však měly být jasněji vymezeny povinnosti vlastníků týkající se údržby bytového fondu. Například společnost Residomo podle účastnic byty opravuje jen v případě, kdy se do nich má stěhovat nový nájemce, dílčí opravy neprobíhají průběžně a rovnoměrně ve všech bytech.

Dle účastnic by se mělo rovněž investovat do výstavby nového bytového fondu, především do malometrážních bytů, kterých je málo a je těžké je sehnat. Zároveň také chybí byty pro vícečlenné rodiny. Účastnice uvedly, že větší byty se daří sehnat většinou jen s podporou neziskových organizací. Ačkoliv dle jejich vyjádření takovéto byty v Ostravě existují, vlastníci nejsou příliš ochotni ubytovávat romské rodiny či rodiny s více dětmi.

Hodně reflektovaným tématem byla (kvalitní) sociální práce. Účastnice se shodly na tom, že je důležité mít „dobrou sociální pracovníci.“ Tedy takovou, která má o klienta/klientku skutečný zájem, je empatická a má dostatečné odborné znalosti, dokáže pracovat s každým jedincem individuálně dle jeho schopností a potřeb. Jako základní účastnice vnímaly podporu při řešení finančních záležitostí a zvyšování finanční gramotnosti. Rovněž byla diskutována situace, kdy dochází k sousedským sporům. Dle účastnic je vhodné, aby sociální pracovníce pomohla při řešení konkrétních případů, do řešení by se vždy měl aktivně zapojovat také vlastník nemovitosti.

Celkově hodnotily účastnice Koncepti jako potřebnou a dobře uchopenou. Sdělily, že dle jejich mínění obsahuje Koncepte vše podstatné, nic nebylo vynecháno.

¹ Této fokusní skupiny se zúčastnily pouze ženy.

Fokusní skupina s již zabydlenými rodinami v projektu

Fokusní skupina proběhla s lidmi, kteří byli již alespoň měsíc zabydleni v bytech v rámci projektu. Celkem se fokusní skupiny zúčastnilo 7 zástupců domácností, ve dvou případech se jednalo o domácnosti v krizovém bydlení, jeden ze zúčastněných byl muž.

Všichni ubytovaní jsou dle svých slov v bydlení spokojeni. Většina z nich má předchozí několikaletou zkušenost s bydlením v substandardní formě bydlení (ubytovny, azylové domy, zahradní chatka), popřípadě bydleli se svými dětmi u rodičů či prarodičů. Najít jiné bydlení se jim nedařilo především kvůli vysokým kaucím, dluhům či diskriminaci.

Byty jsou dle účastníků v dobrém stavu. Zmiňovány však byly dílčí problémy, například se sklepy, které buď nejsou přístupné, popřípadě jsou ve špatném stavu (špinavé). Často však zaznívalo, že je pro domácnosti důležité především to, že mají běžné bydlení. Standard toho, v jakém stavu by byt přijali, je poměrně nízký. To, co by bylo důvodem pro odmítnutí nabízeného bytu, by byl především výskyt štěnic a plísni.

Co se lokality týče, jsou účastníci většinou spokojeni, vše potřebné se nachází v okolí, je možné chodit s dětmi ven, občanská vybavenost je dostatečná. Děti navštěvující základní školu nadále chodí do stejné školy jako dříve a to i přesto, že do školy musejí dojíždět.

Domácnostem bydlícím v SVL chyběla především dostupnost obchodu s dostatečným výběrem potravin. Jedna z účastnic bydlící v SVL sdělila, že nechce dcerku nechat příliš chodit samotnou ven, maximálně před barák, vnímá negativně obyvatele okolních ulic a ubytovny.

Některé domácnosti neměly ihned zapojenou elektřinu (či plyn), v bytě se však musely vyskytovat alespoň nárazově kvůli kontrole pracovníků a pracovníc z oddělení hmotné nouze.

Někteří ubytovaní zmiňovali, že nevnímají jako zcela optimální možnost zřídit si trvalé bydliště v sociálním bytě až po šesti měsících (v krizovém bytě vůbec). Je to dle nich finančně nevýhodné, nemají pak nárok na příspěvek na bydlení.

Sporadicky se vyskytly neshody se sousedy. V jednom případě si sousedé na podnájemnici stěžovali, ačkoliv tam ještě nebydlela, respektive se tam jen minimálně zdržovala. V druhém případě nechtěl účastník situaci více rozebírat, sdělil však, že se se sousedy raději vůbec nebaví, minimalizuje kontakt. Většinou však byly sousedské vztahy hodnoceny pozitivně. Dvě účastnice bydlící ve stejném vchodu sdělily, že navázaly přátelství spolu, často se navštěvují.

Pro domácnosti je zajištění toho, aby o bydlení nepřišly, na prvním místě. Ačkoliv připouští, že to někdy nemusí být finančně zcela jednoduché. Některé domácnosti se potýkají s dluhy. Jako velký problém je vnímána opožděná výplata dávek hmotné nouze, respektive situace, kdy jsou dávky vyplaceny v pozdějším termínu, než má být zaplacen nájem a služby spojené

s bydlením. Všem zúčastněným domácnostem byla v nějaké výši schválena mimořádná okamžitá pomoc (MOP) především na pračku, ledničku či postele. Výše přiznané MOP se však velmi lišila. Účastnice a účastník si většinu nábytku shánějí postupně. Shodli se, že nechtějí nábytek ze skladu Nové šance v Koblově, dle jejich slov jsou v něm často štěnice. Zároveň většina účastnic sdělila, že jim po zaplacení nájemného a služeb zbývá velmi málo peněz na živobytí (s ohledem na citlivost tohoto údaje nebylo zjišťováno, kolik přesně domácnostem zbývá). Část domácností tak využívá pomoci z potravinové banky. Jedna účastnice sdělila, že pokud nezbývají peníze, zastaví vždy krátkodobě synův mobilní telefon. Někteří účastníci mohou využívat finanční, materiální či psychické podpory ze strany svého blízkého okolí, především ze strany rodičů.

Spolupráci se sociální pracovníci vnímají všichni zúčastnění pozitivně, svou konkrétní pracovníci chválí a považují ji za kompetentní, s dostatečnými odbornými znalostmi. Sociálního pracovníka vnímají jako důležitého (a často nezbytného) partnera pro jednání na úřadech. Dle svých zkušeností, v podstatě bez ohledu na to, zda se jedná o Romy či nikoliv, se setkávali s nepříjemným chováním, nedostatečným předáváním informací a neochotou poradit ze strany pracovníků ÚP, popřípadě pracovníků společnosti ČEZ. V případě, kdy byla při jednání přítomna také sociální pracovnice, bylo jednání úřednic a úředníků mnohem vstřícnější a přetrvalo většinou i nadále (sociální pracovník tedy funguje také jako jakýsi pomyslný stín klienta).

Jako určité negativum při případném přechodu z krizového do sociálního bydlení je vnímána skutečnost, že je potřeba si řadu věcí znovu zajišťovat – výplatu dávek hmotné nouze, mateřskou školu pro děti. To může být problematické především v letních měsících, kdy je potřeba dítě do školy přihlásit a rodina neví, kde bude na začátku školního roku bydlet.

Účastnice a účastník zaznamenali ve svém životě či v životě svých dětí pozitivní změny. Hlavním pozitivem byl pocit jistoty, především pro děti, a soukromí, včetně toho, že nemusí sdílet sociální zařízení a kuchyň s více lidmi. Zároveň je pro domácnosti důležité, že jsou byty čisté, bez výskytu štěnic, který je dle jejich slov na ubytovnách zcela běžný. Podle rodičů je pro děti to, že žijí na ubytovnách, nebo že bývají pokousány od štěnic, důvodem studu před spolužáky. Nyní si mohou děti zvat své spolužáky domů, nebojí se mluvit o tom, kde bydlí. Zároveň se dle účastnic a účastníka zlepšil zdravotní stav dětí. Jistota stigmatizaci z důvodu bydlení na ubytovně vnímaly také některé účastnice, které to například nechtěly sdělovat ostatním lidem v práci, protože ti je pak dle jejich slov vnímali jako možné šířitele nemocí. Krátkodobým cílem je pro část účastnic, které již nejsou na mateřské dovolené, nalézt si práci.

„ Pro děti nebylo dobré se pořád stěhovat. “

„Malý se nechtěl ani svlíkat v tělocviku (kvůli pokousání od štěnic).“

Fokusní skupina s lidmi bydlícími v sociálním bydlení NNO

Poslední fokusní skupiny se zúčastnily ženy bydlící v sociálním bydlení neziskových organizací působících na území města Ostravy. Fokusní skupina byla zaměřena především na téma sociální práce, respektive na zkušenosti, potřeby, doporučení účastnic a příklady dobré praxe. Ne všechny ubytované domácnosti mají zkušenost s dlouhodobou, aktivní podporou ze strany sociální pracovníce či pracovníka. Účastnice však sdělily, že by přivítaly podporu ze strany sociálních služeb především při řešení dluhů či exekucí. Zároveň však mají v případě vyhledání podpory obavy ze stigmatizace, většinou se za své dluhy stydí. Zároveň se obávají, že by pro ně případné dluhy mohly být komplikací při vyhledávání bydlení. Zazněl apel na to, aby sociálních pracovníků a pracovníků, kteří mohou pomoci předcházet ztrátě bydlení, bylo více. Sociální pracovníci či pracovníci by rovněž měli aktivně oslovovat potenciální klienty, například z řad osob bez domova.

Účastnice se o sociálním bydlení NNO dozvěděly obdobnou cestou jako domácnosti zapojené do magistrátního projektu – prostřednictvím sociálních pracovníků či od přátel, rodiny. Důvody, proč se jim nedařilo najít bydlení na klasickém trhu s byty, jsou především spojeny s nízkými příjmy a vysokými kaucemi. Podmínkou vstupu do sociálního bydlení NNO je bezdlužnost vůči ČEZ. Všechny účastnice uhradily či stále hradí kauci za bydlení. Ta je jim rozdělena do splátek v několika měsících, pro domácnosti se tak jedná o částku, kterou jsou schopné zaplatit. Doplatek na bydlení chodí rovnou na účet vlastníka, respektive na účet poskytovatele sociálního bydlení, což účastnice vítají. Po dvou letech mají obyvatelé některých sociálních bytů (v závislosti na NNO) možnost požádat o získání trvalého bydliště v daném bytě, který tak přestane být bytem sociálním a domácnost se stává standardním nájemcem.

Celkově vnímají účastnice bydlení v daných sociálních bytech jako pozitivní. Některé mají zkušenost s bydlením na ulici, v azylových domech či na ubytovnách, cení si tak především toho, že mají zázemí, klid. Pro všechny účastnice je udržení si bydlení hlavní prioritou.

Zhodnocení průběhu fokusních skupin

Účastníci a účastnice fokusních skupin byli velmi komunikativní. O tématu byli schopni hovořit, diskutovat spolu navzájem a jednotlivá témata poměrně do hloubky promýšlet. Byli s to zamýšlet se nad příčinami některých jevů a uvědomovat si širší souvislosti. Bylo dobře patrné, že se jedná o téma, se kterým se účastníci a účastnice na různé úrovni potýkají, je to pro ně téma aktuální a nezřídka značně tíživé (s ohledem na jejich aktuální bytovou situaci).

Skupina účastníků byla různorodá (věkově, etnický, rodinným zázemím, bytovou situací, životní zkušeností), často tedy na sebe reagovali a navzájem se doptávali, protože některá témata pro ně byla svým způsobem nová či neznámá. Ne všichni si tak například podle svých sdělení před fokusními skupinami zcela uvědomovali míru diskriminace na trhu s bydlením. Vzájemná reflexe a možnost nahlížet na věci z odlišných perspektiv, s níž úzce souvisí také možnost změny původního postoje, včetně celkové dynamiky fokusních skupin, jsou hlavními přínosy této v podstatě kvalitativní výzkumné metody.

Nejintenzivněji bylo účastníky fokusní skupiny vnímáno téma bariér získání důstojného a odpovídajícího bydlení. Coby nejzásadnější bariéry byly uvedeny finanční výdaje spojené se získáváním bydlení, dluhy či exekuce zájemců o bydlení a stereotypy a diskriminace na straně vlastníků nemovitostí, popřípadě mezi veřejností/sousedy.

Dalším velkým tématem byly důvody ztráty bydlení, respektive problematika udržení si bydlení. Třetím nejvíce reflektovaným tématem bylo téma sociálně vyloučených lokalit a role sociálních služeb při hledání a udržení si bydlení.

S ohledem na své osobní zkušenosti či potřeby se účastníci ne vždy shodli na podobě možných řešení a některé diskuze tak nepřinesly jednoznačné východisko, což však nebylo ani cílem. Tématem, v němž nejméně panovala shoda, byla míra podpory ze strany sociálních pracovníků. Lidé se zde lišili především s ohledem na své osobní zkušenosti a potřeby. Někteří například vítali restriktivnější přístup sociální práce, kdy sociální pracovník klienta ve větší míře kontroluje a úkoluje, vnímali to jako možnost, jak zabránit klientovu selhání a následné ztrátě bydlení. Dle jiných by měla být podpora ze strany sociálních služeb naopak co jak nejkratší a měla by klást důraz na samostatnost klienta, kdy je cílem schopnost zajišťovat své záležitosti zcela bez podpory sociálního pracovníka.

Je potřeba brát v potaz, že úkolem fokusních skupin není nalézt objektivní pravdu, ale zmapovat, jak danou problematiku vnímají účastníci a účastnice. Proto je samozřejmě možné, že některé aspekty, které jsou na straně vlastníků bydlení považovány za zcela logické a neproblematické kroky, mohou být účastníky fokusních skupin vnímány jako základní překážky pro získání a udržení bydlení či pro stabilizaci domácnosti.

Fokusní skupiny a jejich přínos pro tvorbu Koncepce

Fokusní skupiny díky svému pestrému složení přinesly řadu podnětných připomínek a návrhů, které byly využity pro následné zpracování návrhové části Koncepce. Tato skutečnost byla potvrzena samotnými účastníky fokusních skupin, kteří byli s návrhovou částí seznámeni. Podle nich se v návrhové části objevilo vše, o čem hovořili. Rovněž však zaznělo, že důležitá je finanční podpora sociálního bydlení a ochota jej plně realizovat.

Fokusní skupiny je v tomto ohledu možné hodnotit jako přínosné. Tvůrci Koncepce mohli vycházet z reálných zkušeností jedinců a domácností, na něž projekt cílí, popřípadě si ověřit relevantnost jednotlivých návrhů. Potvrdilo se rovněž, že problematika prevence ztráty bydlení, popřípadě nalezení odpovídajícího bydlení je problematikou komplexní. Je potřeba počítat s řadou vnitřních (na straně domácností) i vnějších aspektů, které mohou vést ke ztrátě bydlení či bránit v nalezení bydlení. Tyto aspekty se navzájem doplňují a posilují. Zde se potvrdila důležitost dostupnosti kvalitních sociálních služeb, přičemž zásadní je kompetentnost sociálních pracovníků a pracovníc a jejich schopnost individuálního přístupu. Jako vhodná a přínosná se taktéž ukázala realizace dvou fokusních skupin se zástupci ubytovaných domácností v projektu a v sociálním bydlení neziskových organizací na území města Ostravy. Také z těchto skupin vyplynuly podnětné připomínky, které vycházely z aktuální situace ubytovaných domácností, které již mohli reflektovat své zapojení do projektu a vyjádřit se tak ke konkrétním aspektům spojeným se sociálním a krizovým bydlením. Na těchto fokusních skupinách byl rovněž přítomen Mgr. Marek Mikulec, Ph.D., který měl za úkol vypracování návrhové části Koncepce a který tak měl možnost se do fokusních skupin aktivně zapojovat (míra zapojení byla předem vyjednána s facilitátory tak, aby nedošlo k narušování diskuze).

Fokusní skupiny a jejich přínos pro cílovou skupinu

Složení osmi na sebe navazujících fokusních skupin bylo pestré, jednalo se o účastníky a účastnice s různých sociálních a ekonomických skupin, s odlišnými životními zkušenostmi, které měli vliv na jejich zkušenost s vyhledáváním odpovídajícího bydlení či s jeho udržením. Díky tomu bylo možné zjistit a prodiskutovat širokou škálu problematiky spojené s tématem bydlení, včetně důvodů ztratit bydlení či předložení možných návrhů podpory. Účastníci a účastnice se postupně více seznamovali i sami mezi sebou a prohluboval se pocit důvěry, který se následně odrazil v diskuzích. Účastníci a účastnice byli schopni otevřeně hovořit o svých zkušenostech, včetně těch negativních a rovněž sdělovat, jak případně situaci vyřešili a kdo byl pro ně největší podporou. Jako velmi vhodné se ukázalo zařazení osmé fokusní skupiny, ve které byli účastníci seznámeni s obsahem návrhové části. Jednalo se pro ně o potvrzení užitečnosti jejich zapojení do fokusních skupin.

Přínosné bylo rovněž zapojení domácností již bydlících v projektu či bydlících v sociálním bydlení jiných neziskových organizací. Tato skutečnost je pro zástupce cílové skupiny zprávou, že jsou vnímáni nejen jako domácnosti v obtížné situaci, ale také jako partneři,

kterým je nasloucháno, jako svým způsobem experti na problematiku sociálního bydlení s ohledem na vlastní zkušenost. Nejsou tak jen pasivními příjemci sociální služby a podpory v oblasti bydlení, ale také těmi, kteří se mohou aktivně zapojit do změny.